

isikule külaühiskonnas raske. Külanarri roll oli samuti vabam kui teistel külaelanikel ja lubas tal külas kehtivatest normidest kõrvale kalduda. Madalale ühiskondlikule staatusele vaatamata oli Jussil oma külanarri rollis rohkem mänguruumi kui teistel külaelanikel. Seetõttu võis mõnel juhul tema seisund olla kõrgem kui teistel.

Tõlkis Kadi Sarv

VASTASTIKKU VAIMUDEGA: HAIGUS JA RAVIMINE JAAPANI KOGUKONNAS

Arne Kalland. Taani, København

On ammu teada, et jaapanlased on toetanud samaaegselt mitut usundit. Enamik neist on nii budistlike templite kui ka šintoistlike pühamute koguduste liikmed, mistõttu neid institutsioone on peetud teineteist täiendavaks, kuna nad rahuldavad erinevaid vajadusi. See fakt on põhjustanud uurijate seas vaidluse, kas sellised usundid nagu budism, šintoism, taoism, mitmed uued usundid ja religioossuse rahvapärased ilmingud “moodustavad paljukihilise struktuuri või ühe sulandunud struktuuri.”¹

Vastus sellele probleemile sõltub osalt analüüsi jaoks valitud perspektiivist. Vaimulikkonna vaatepunktist on usundid selgelt eristatavad. Ilmalike vaatepunktist nähtuna pole asi nii selge. Selles artiklis puudutan küsimust, kuidas inimesed käsitlevad haigust usundilistes terminites ja kuidas sellised uskumused mõjutavad inimeste käitumist nende püüetes ravitoimingute kaudu haigustest paraneda.

Võttes analüüsiüksuseks paikse kogukonna (Shingû Fukuoka prefektuuris),² on võimalik jälgida kindlaid isikuid arvukates usutoimingutes.³ Kõige selle jälgimisel on võimalik analüüsida, mil määral on ühist erinevates praksiistes või kas need on alternatiivsed teed sama eesmärgi saavutamiseks, so selles kontekstis tervise taastamiseks.

Seoses uute usunditega on ka ravimisele suurt tähelepanu pööratud,⁴ kuid vähem sellele, mida annab ravimine neile inimestele, kes kuuluvad ammu rajatud usulistesse institutsioonidesse.

Oletatakse koguni, et need raviviisid on unikaalsed ja kujundavad tegelikult uute usundite ilmet. Hardacre vaidleb sellele vaatele vastu ja osutab - peamiselt

ajaloolise analüüsi teel - kuidas “ravimise traditsioonilised ideed ja võtted” on kohandatud uute usundite vajadustega.⁵ Käesolev artikkel püüab seda küsimust pisut erinevast nurgast käsitleda, näidates, et ravimisel on tänapäeva Jaapanis tõesti väga oluline koht ka väljaspool uute usundite valdkonda.

JAAPANLASTE ETTEKUJUTUSED HAIGUSEST

Jaapanlased pole kaasaegse meditsiini avastustes kaugeltki võhikud ja pisikud mängivad jaapani haigusekujutelmades eriti tähtsat osa.⁶ Tundmatud pole ka hiinlaste vaated, et haigused on põhjustatud *yini* ja *yangi* tasakaalu kadumisest kehas. Enamikule jaapanlastest pole kaasaegse biomeditsiini nagu ka hiina meditsiini pakutud haiguse-etioloogiad siiski ammendavad. Pisikuid on kõikjal, ent mõned inimesed haigestuvad ilmselt siiski suurema tõenäosusega kui teised. Kaasasündinud “ihulik loomus” (*taishitsu*), mis võib olla nõrk või tugev, seletab seda erinevust ainult osaliselt. Lisaks sellele on mõnel inimesel tugevam immuunsussüsteem, mis võitleb väliste haigustekitajate või kehaliste tasakaalutustega. Vastandina ihulikule loomusele, mis on kaasasündinud ja seega antud, on võimalik oma immuunsussüsteemi tugevust mõjutada.

Jaapani termin hea tervise kohta *genki de* tähendab olla algse *ki* (*meel, hing, vaim* või *süda*) juures, mis vastandub terminile *byôki* tähendusega “haige” *ki*. Tervis on seega meeelseisund ja olla terve on selle algne seisund. Kuid see seisund võib kergesti kaduda, kui immuunsussüsteem nõrgeneb nii, et pisikud saavad kehasse tungida ja tasakaalutust põhjustada. Stress, ebatervislik keskkond, vananemine ja kliimamuutused - kõik need tegurid aitavad kaasa vastupanuvõime nõrgenemisele haiguste suhtes, nagu ka ahnus, halvad mõtted ja salalik meelelaad.⁷ Paljud shingulased (ja jaapanlased üldse) peavad siiski üleloomulikke olendeid kõigest muust tähtsamaks.

Olemuslikult pole jaapani vaimud⁸ iseenesest head ega halvad, vaid võivad esineda hea- ja pahatahtlikena vastavalt sellele, kuidas neid koheldakse.⁹ Haigusi ja õnnetusi mõjutavad vaimud (*sawaru*), kellest mõningad on teistest kergemini pahandatavad, ja õnnetusi tõlgendatakse seepärast tegude tulemusena, mis pole olnud meelepärased ühele või mitmele neist vaimudest. Lahkuminekuid on tagajärgede tõlgendamise osas. Tavaseisukoha järgi on õnnetused ja haigused jumalik karistus (*tatari*) või saab neid mõista isegi käitumaksuvormina. Selline vaade eeldab enamikul juhtudel, et vaevatud isiku ja vaimu vahel on ühendus, mis paljudel muudel juhtudel ilmselt puudub. Teine vaade, mis ei eelda sellist otsest ühendust ja mida jagab enamik rituaalispetsialiste, on see, et haigust ja teisi õnnetusi tuleb mõista kui viise, kuidas vaimud oma ahastust inimolenditele edasi annavad. Nad hüüavad meid appi.

Selline suhtlemine võib toimuda erinevalt: unenäos antud kergest hoiatu-

sest võimsamate vahenditeni, nagu jumaliku kaitseta jätmine ja seega immuunsüsteemi nõrgendamine, või seestumus, mis võib põhjustada eksija vaimseid kõrvalekaldeid. Viimase abinõuna usutakse meelega vaime põhjustavat maavärinaid, üleujutusi, katku jne.

Kuigi inimesed võivad õnnetusi tõlgendada jumaliku suhtlemise vormina, pole enamik teadlikud, kellelt tuleb jumalik hääl või sõnumi sisu. Nagu allpool näidatud, pole paljudel juhtudel selline teadmine vajalikki, kuna teatud rituaale usutakse mõjuvat suurele hulgale vaimudele ja põhjustele. Mõningatel juhtudel on oluline teada, millise vaimuga on tegemist, tunda sõnumi tausta ja saada juhtnõore selle kohta, kuidas vaimu lepitada ja pöörduda tagasi "algsesse" seisuga, so taastada tervis.

VAIMUD

Need on vaimsed olendid, kes tegutsevad selleks, et nõrgestada immuunsüsteemi nii, et pisikud ja teised ohtlikud jõud sisse pääsevad ja haigusi põhjustavad. Üldjoontes on nad jagatavad kahte kategooriasse. Osa vaimudega eksisteerib otsene suhe, teistega sellist suhet algselt pole.

Vaimud, kellega inimestel on vastastikune suhe

Shingûs üldtuntud uskumuse kohaselt sünnivad surnud uuesti Puhtal Maal, ent sinna jõudmisel sõltuvad nad elavate toetusest. See abi koosneb surnute varustamisest toidu ja jookidega nende pikal rännakul, aga ka nende eest palvetamisest. Surnud suudavad omakorda elavaid kaitsta. Järeltulijad on kohustatud oma esivanemate eest hoolitsema.¹⁰ Esivanemate ja nende järeltulijate vaheline vastastikune ja mõlemapoolne sõltuvussuhe on jaapani *iesüsteemi* (pere, majapidamine) aluseks. Kui järeltulijad ei kannu esivanemate eest hoolt - jätavad hooletusse budistliku altari, mälestustahvlid, haua- või mälestustseremooniad, see vastastikune suhe puruneb. Sellisel juhul võivad esivanemad kaitsmisest loobuda ning ka aktiivselt elavatele kahju tekitada. Esivanemate katsed rahulolematust ja abivajamist väljendada on Shingû ravijate ütluste järgi kõige tavalisem haiguse põhjus. Mõnes uues usundis on esivanematel nii silmapaistev osa, et teist liiki vaimudele jätkub vaevalt ruumi. Näiteks Reijûkai Kyôdanis on (ravi)rituaalis mõeldud haiguse etioloogia alati sama: inimkannatus pärineb esivanemate kannatustest.¹¹

Hiljuti on Jaapanis hakanud kasvama tendents tõlgendada haigusi aboriginaalide tapetud või surnult sündinud laste (*mizuko*) hingede põhjustatuiks, sest nad on elamisõigusest ilma jäetud.¹² Arvukad templid on muutnud sellised vaimude lepitamiseks mõeldud eriteenistused elavaks äriks. Teatud mõttes võib

neid vaime pidada esivanemate alaliigiks ja B. Smith¹³ kirjutab, et mälestusriituste tõttu võib neid kindlasti pidada esivanemate sugupuusse kuuluvaks. Kentokuji preester täheldas siiski, et *mizuko* vaimud kipuvad vaevama omaenda õdesid ja vendi, oma emasid ja oma emade sugulasi vastupidiselt esivanemate enamikule, kes valivad objektiks oma järeltulijad samast perest.

Enamik shingulasi peab esivanemaid *hotokedeks*, nõ budadeks, kuigi teatud juhtudel võivad neist saada *kamid*, mis on šintoismi keskne mõiste. Kõige parem on *kamit* tõlkida sõnadega *püha vägi*, mis võib olla kõige erakordse taga. *Kami* poole võib pöörduda, et ta toetaks ja kaitseks üksikisikuid või veel üldisemalt inimkollektiivi, nagu pere, küla, kompanii jne. Shingû *kamide* seas võib esmalt leida kaitsejumaluse (*ujigami*), kelle kuju asub Hozaki-jinjas ja kes on kogukonda hädade eest kaitsev põhijumalus.¹⁴ Erinevad jumalused nagu Ryûjin, Ebisu ja Daikoku kaitsevad ametigruppe. Inari, keda algselt peeti hea riisisaagi jumaluseks, on muutunud populaarseks igat liiki äritegevuse jumaluseks ja teda austavad seetõttu eriti ühistud ja pereettevõtted. Pealegi on enamikus Shingû peredes kõögijumala Kôjini altar. Kuid kaitse eest tuleb tasuda, sest inimeste ja *kami* vahekord on lepinguline. See leping puruneb kergesti, kui *kamit* pahandatakse, mida juhtub sageli. Eriti pahandavad neid igat liiki rüvetamised. Surma, menstruatsiooni ja lapse sünni puudutavate tabude ignoreerimine võib kergesti õnnetusi põhjustada. Kuna roojus kuhjub lõputult, tähendab kohaste rituaalide sooritamatajätmine samuti ebapuhtust, mis jälle pahandab paljusid vaime.

Vaimud, kes pole inimestega seotud

Teine vaimude kategooria hõlmab vaime, kellega inimestel tavaliselt pole otsest suhet. Need on vaimud, kes ühel või teisel põhjusel otsustavad võõraid rünnata. Mõned neist on loomult kurjad, nagu *ma* (kurat, kuri vaim), kelle ainus püüdlus on inimeste elu keeruliseks teha. Ent teised võivad väga heatahtlikud olla, kui neid kuulatakse ja aidatakse. Tähtsamad nendest vaimudest on *muenbotoked* (otsetõlkes *ühenduseta budad*). Nendeks saavad hinged, kes on surnud ilma elavate järeltulijateta, kes saaksid nende vajaduste eest hoolt kanda või kes on oma järeltulijate poolt hooletusse jäetud. Olles tihedalt seotud *gaki*-(näljased vaimud) ja *yûrei*-(vaimud, so surnud, kel ei õnnestunud pärast surma budaks saada) kujutelmadega, on nad ilma abist Puhta Maa otsingul ja ka pidevalt näljas ja janus.

Lähikujutelmaks on kätemaksuhimuline vaim (*onryo*), kes on surnud "halbba" - st ebaloomulikkude või enneaegset surma. Tapetud sõdades, õnnetuste läbi, mõrvatud jne., kannavad nad viha, kuna nende elu on katkestatud ja nad püüavad, sageli süütutelegi inimestele, kätte maksta. Surmaaja vaimne seisund

on seega hauataguseks eluks oluline, näiteks vaim kas asub Puhta Maa teele või viibib kättemaksuhimulisena surmakohas, kus ta püüab süütuid möödakäijaid tappa, et leida seltskonda.

Muenbotoked ja *onryod* on “rändavad vaimud” ja nad kipuvad kogunema rahvarohketesse kohtadesse, kus on kerge leida kedagi, kellele “kallale karata”.¹⁵ Sellise õnnetu vaimu aitamine annab vaimule tihti võlatunde (*on*), muutes nii rändava vaimu heatahtlikuks vaimuks, kes püüab oma võlgu tasuda.¹⁶ Kuid ühtlasi on ka oht, et vaim tahab end oma inimlikust heategijast sõltuvaks (*amaeru*) teha, olles nii pidevaks koormaks.¹⁷

Paljudel vaimudel pole soovi inimestega suhetesse astuda ja nad on rahul, kui neid ei segata. Kuid nagu teisiigi vaime, võib neid kergesti pahandada ja sel juhul nad annavad vastulöögi. Lood Suijinist, keda tavaliselt peetakse kaevude jumalaks, tema pahandamisest ja sellest, kuidas ta haigusi saadab, on eriti levinud ja mitmetest taolistest juhtumitest teatati ka Shingûs. Enne maja ehitamist tuleb sellest teatada maajumalusele ja teda “maalõhkumisrituaali” (*jichinsai*) kaudu lepitada, ent shingulased on siiski märganud, et pärast uue maja lõpetamist sureb üks pereliige sageli kolme aasta jooksul. Üks informant seostas seda “mäejumaluse” (*Yama-no-kami*) võimaliku paiknemisega ühes majapaldis, kuid enamik inimesi tõlgendab taolisi juhtumeid pigem maja ebasoodsa asukohaga. Arhitektid ja majaehitajad peavad olema geomantias hästi kogenud, et vältida erinevaid suundi kaitsvate vaimude pahandamist. Pealegi uurib enamik inimesi kalendrit vähemalt enne pulmapäeva, matuste ja tähtsate uute ettevõtmiste pühitsemise aja määramist ja mõned teevad seda ka enne uude paika kolimist või pikale teekonnale asumist, et mitte pahandada kardetud Mawari-Konjin-jumalust.

Valitseva jaapani maailmavaate kohaselt - ja teravas vastuolus hiina omaga - on kõik loomad hingelised.¹⁸ Need loomavaimud sõltuvad pikal teel paradiisi poole inimabist, justnagu inimolendite vaimudki. Inimeste ja loomade hingede vahel on teisiigi sarnasusi. Loomade hinged kalduvad jääma oma tapmispaiga lähedusse, ja nagu rändavad vaimud, on nemadki kättemaksuhimulised ning püüavad inimesi vallutada - eeskätt nende surma põhjustanud isikut või mõnda tema sugulast - selleks, et sõnumit edasi anda. Kõige ootuspärasemalt vallutavad inimesi sel moel rebased, maod ja koerad.¹⁹

Selles visandlikus ülevaates oleme kohanud arvukalt erinevaid vaime, kellest mõned on budistlikku ja teised šintoistlikku päritolu. Esivanemaid loetakse Shingûs tavaliselt budistlikeks vaimudeks, kuigi sellest reeglist on erandeid.²⁰ Kaitsejumalus on teisest küljest selgelt šintoistlik. Geomantiaga seostuvad vaimud on tõenäoliselt taoistlikku päritolu. Teisi vaime on raskem määratleda, sest sajandeid on šintoistlike jumalusi loetud budistlike jumaluste ilminguteks ja vastupidi. Ebisu ja Daikoku, kelle mõlema kujud on Isozaki-jinjas, on seitsme

õnnejumala hulgas, kes on hiina päritolu. Kõõgi- ja koldejumalat Kōjini on eriti raske määratleda. Tavaliselt peetakse teda šintoistlikuks jumaluseks, kuid budismi Tendai sekti pimedad mungad peavad selle jumaluse (keda nad loevad bodhisattvaks) poole pöördumist oma kohuseks.

Enamikule shingulastest, sealhulgas meediumitele pole oluline, kas vaim on budistlikku või šintoistlikku päritolu. Tähtis on see, et kõik vaimud on seotud inimeste healuga selles suhtes, et nad võivad siin ja praegu nende elu mõjutada. Seega osutub paikapidamatuks eeldatud tööjaotus budismi ja šintoismi vahel, kus väidetavalt budism hoolitseb hauataguse elu eest, samas kui šintoism kannab hoolt praeguse elu eest. Mõlemad kuuluvad sellesse ilma ning budistliku, šintoistliku ja taoistliku päritoluga vaimud on inimeste tervisele võrdselt tähtsad.²¹

RAVIPROTSESS

Kuna haiguse põhjuseks peetakse tihti immuunsussüsteemi nõrgestamist vaimude poolt, kes tahavad inimolenditele sõnumeid anda, järeldub siit, et ravimine on suures osas vastupanujõu taastamise protsess. See nõuab esmalt vaimu pahandava põhjuse kõrvaldamist, kuid sageli on soovitatav, mõnikord isegi hädavajalik taotleda ravimiseks abi teistelt vaimudelt. Lisaks meditsiinilisele küljele koosneb ravi seega sageli kahest paralleelsest raviprotsessist.

Diagnoosimisrituaal

Inimestel on sageli selged kujutelmad erinevate vaimude põhjustatud sümptomitest. Tontidest ja loomavaimudest seestunud inimesed lähevad sageli hulluks, neil on veidrad silmad ja nad räägivad mõttetusi. Abordiga tapetud lapse hinge usutakse põhjustavat valusid õlgades, puusades ja kuklas. Peavalu seostatakse tihti esivanemate ja eriti *muenbotokega*, kuid viimane seostub ka ülemäärase januga, samuti kui palaviku ja puusa- ning jalavaluga. Silmahädasid võivad põhjustada seitse õnnejumalat.

Siiski on harva võimalik ainult sümptomite põhjal diagnoosi panna, ent see polegi enamasti vajalik. Paljudel inimestel, eriti vanadel naistel on olemas põhiteadmine rituaalidest, mis toimivad edukalt arvukate haiguste puhul ja nad teavad pikaajase kogemuse ja infovahetuse tõttu vaime, keda tuntakse teatud haiguste heade ravijatena. Usulisi harjutusi (*gyō*), nagu palverännakud, vee peal paastumine, suutrate lugemine jne, usutakse laialt ühtaegu ravivat kui ka vastupanu taastavat. Selliseid harjutusi määravad vaimud sageli meediumide läbi. Pealegi võib Shingūs läänepoolses Jizō saalis Okage-no-Jizō kuju vastata “jah” ja “ei” sellistele küsimustele nagu “kas ma peaksin nii ja nii tegema?”.

muutes end tõstmise puhul raskeks või kergeks. See kuju on äärmiselt populaarne Shingû vanemate daamide seas, kes küsivad sellelt oraaklilt igat liiki küsimusi. Mõnikord on tarvis hirmsa vaimuga dialoogi astuda. Laialt levinud uskumuse järgi on vaimudega suhtlemiseks siiski vajalik eriline treening (*gyô*) ja usuline harjutamine toob kaasa selliseid katsumusi nagu jäiste koskede all seismine ja tules kõndimine. Ainult pisut vähem rasked on pikad palverännakud, kohaseid paiku on Shingû läheduses mitmeid.²² Üksikud inimesed on leiutanud omaenda harjutamismeetodid. Kentokuji preester põletab pidevalt oma käsi tikkudega ja meessoost meediumi kohta, kes sageli Sasagurist Shingûsse tuleb, teatakse, et ta laseb enam kui sajast küünlatulest sulavat vaha pähe ja õlgadele tilkuda. Selliste katsumuste läbi kogutakse pidevalt vaimujõudu ja saadakse “treenitud isikuks” või askeediks (*gyôia*).

Hulk shingulannasid ning üksikud mehedki on sellise treeningu läbi teinud ja mõned neist suudavad vaimudelt sõnumeid vastu võtta.²³ Enamiku kohta neist arvatakse siiski, et nad saavad sõnumeid ainult oma lähimate sugulaste tarvis ja on vaid kaks naist, kel on luba meediumina esineda. Lisaks tulevad Shingûsse mõnikord üksikud meessoost meediumid, et selliseid teenistusi pidada. Neid meediume kutsutakse tavaliselt *senseideks* (õpetajateks) ja teatud määral on nad võtnud üle rolli, mida varem etendasid alalised askeetidest preestrid (*yamabushi*) ja palvetavad ravitsejad (*kitôshi*).²⁴

Mõlemad Shingû meediumid on teinud läbi pikad treeninguperioodid ja pühitsetud Shugendô mägiasketismi kultusesse tähtsas rahvuslikus keskuses Kinpu mäel Nara prefektuuris, kust nad on saanud praktiseerimisloa. Mõlemad võtavad vastu arvukalt patsiente, mõningaid ravivad pidevalt.

Esimene samm ravimisprotsessis, mida Victor Turner nimetaks “õnnetuse-rituaaliks”²⁵, on haiguse põhjuse diagnoosimine (*omikuji*) “diagnoosimisrituaali” teel, mis sisaldab “õnnetuse, konflikti ja haiguse varjatud põhjuse väljaselgitamist”. Pärast enese, varustuse ja kliendi lühikest puhastamist (*kiyome*) laulab meedium väga rütmilisel moel, samas erinevaid asju pidevalt pekstes ja raputades budistlikke suutraid, millest kõige väekam on “Südamesuutra” ehk *Hannyashingyô*. Põleva lõhnaaine suits loob ajutise silla inimeste ja vaimudemaailma vahele. Nende vahendite abil kandub meedium vaimsesse seisundisse, kus ta suudab vastu võtta sõnumeid vaimumaailmast. Kumbki kogukonna kahest elukutselisest meediumist pole tavaliselt kitsas mõttes seestunud,²⁶ kuigi paari teise treenitud naisega juhtub see kergesti. Selle diagnoosimisrituaali jooksul on sõnumiandjana meediumi teenistuses tavaliselt eriline vaim või kaitsejumalus, kellega tal on pikaajaline side. Sageli on see bodhisattva nagu Jizô või Kannon, aga see võib olla ka populaarne jumalus šintoistlikust panteonist nagu rebasejumalus Inari.²⁷

Ravimisrituaal

Diagnoosimisrituaali käigus tehakse vaevaja vaim tavaliselt kindlaks ja saadakse sõnum, kuidas seda vaimu lepitada. Üsna sageli tuleb maja uuesti ehitada või kaev üles kaevata. Kuid selliste praktiliste lahenduste kõrval sisaldab ravi alati ka "ravimisrituaali". Sõltuvalt hädade põhjusest on sel rituaalil erinevaid vorme.

Kurje vaime (*ma, akuma*), kes ilma nähtava põhjuseta inimesi ründavad, võib peletada kärsteid raputades, trumme lüües, palveraamatuid nipsutades, neid või palvehelmeid vastu patsiendi keha pekstes, mida kõike peetakse eksortsismi (*yakuburai*) vormideks. Kui patsiendi on vallutanud "mõistlikum" vaim, püüab meedium esmalt siiski vaimuga kaubelda, et teda lahkuma sundida. Otsene eksortsism ei too palju kasu, kuna selline kohtlemine ei kõrvalda vaimu pahandanud põhjust ja ta püüab hiljem uuesti rünnata. Selliste vaimude poole pöördumiseks on vajalikud viisakad sõnad ja tavaliselt sunnitakse teda lahkuma, lubades vastutasuks sooritada mõningaid rituaale, mis põhiliselt langevad kahte põhigruppi: surnute mälestusteenistused ja puhastusriitused.

Mälestusteenistused (*gyō*) on vajalikud, kui vaim on esivanem, rändav vaim, aborti läbi surnud laps või tapetud loom. Sageli sooritatakse neid pärastiselt ja ilma meediumi juuresolekuta, kuid juhtnõore, kuidas neid mälestusteenistusi läbi viia, annab meediumi sõnumitooja. Tavaliselt koosneb rituaal budistlike suutrate laulmisest, lõhnaainete põletamisest ja toitude ning jookide ohverdamisest. Kuid nad võivad sisaldada ka uute mälestustahvlite tegemist, haudade ja esivanemate altariate ümberehitamist ning muud taolist. Mõnikord on vaja kanda pahatahtlik vaim üle asendusobjektile (*katashiro nagashi*), enne kui temast võidakse vabaneda.

Mälestusteenistusi võivad sageli sooritada haiged ise ja meediumi ülesanne piirdub siis diagnoosi panemisega. Sama kehtib siis, kui patsienti õpetatakse tegema religioosseid harjutusi. Ent kui süüdi olev vaim on *kami*, peab enamikul juhtudel puhastusriituse (*harai*) sooritama rituaalispetsialist, kelleks on tavaliselt meedium ise. Kindlatele jumalustele, nagu vee-, tule- ja õuejumalusele pühendatud riitusi peetakse esoteerilise õpetuse (*mikkyō*) osaks ja nad kuulusid varem *yamabushi* või Tendai ja Shingoni preestrite kompetentsi. Tänapäeval on šintoistlikud preestrid enamiku neist riitustest üle võtnud, eriti kehtib see suurlinnade puhul. Ent kaks Shingū meediumi ajavad mõnikord kurje jõudusid majadest ja kaevudest välja, sooritades puhastusriitusi.

Kuiigi mälestusriitused seostuvad tavaliselt budismiga ja puhastusriitused šintoismiga, pole see kaugeltki üldkehtiv. Shingūs kutsus kalurikooperatiiv šintoistliku preestri tapetud kaladele mälestusteenistusi pidama, samal ajal kui budistlikke suutraid kasutatakse mõnikord puhastusriitustes. Tihti on nõutavad

nii mälestus- kui puhastusriitused. Ka sellest vaatenurgast pole erilist mõtet budistlikke ja šintoistlikke vaime eristada. Lõpuks näeme, et ohvrid otsivad abi vaimudelt, kel teatakse olevat ravivõimeid ja need vaimud võivad olla nii budistlikku kui šintoistlikku päritolu.

Ravivõimetega vaimud

Kui Ohnuki-Tierney viis läbi väliuurimusi oma raamatu jaoks “Haigus ja kultuur tänapäeva Jaapanis”, jättis talle usuliste institutsioonide tähtsus Jaapani tervishoius nii sügava mulje, et ta leidis vajaliku olevat võtta oma raamatusse sisse kaks peatükki usundite meditsiinilisest rollist.²⁸ Kuuendas peatükis kirjeldab ta ühte šintoistlikku ja ühte budistlikku institutsiooni ja järgmises peatükis arutleb teoreetilistest küsimustest üle, mis puudutavad erinevate jaapani usundite omavahelisi seoseid. Püüdes vastata küsimusele, kas usundid moodustavad Jaapanis paljukihilise või ühe sulandunud struktuuri, pöördub ta Mizobe²⁹ ja Itohi³⁰ tehtud uurimuste poole erinevate vaimude ravifunktsioonist ja ta järeldab sellest materjalist, et enamik budistlikke ja šintoistlikke jumalusi täidab mitmeid ning osalt kattuvaid funktsioone.³¹

Mizobe uurimus põhineb peamiselt arvukate templite ja pühamute vaatlusel ega vasta seega küsimusele, kuidas erinevad üleloomulikud olendid ja nende funktsioonid indiviidi teadvuses üksteisega suhtestatud on. Antropoloogiliste välitööde kaudu on siiski võimalik selle probleemiga tegelda.

Shingulased usuvad, et on arvukalt vaime, kel on ravivõimeid. Mõned neist üleloomulikest olenditest suudavad ravida igat liiki haigusi. Tähtsaim neist on Yakushi; ümbruskonnas on mitmeid kohti, kus seda budistlikku meditsiinijumalust austatakse. Ka šintoistlikel jumalustel, keda kummardatakse Hamano-miyas, “taasavastatud” ja pühamuks ülendatud vanal ununenud kivil, usutakse olevat suur vägi.³²

Jizô ja Kannon suudavad samuti mitmesuguseid haigusi ravida ja niihästi Shingûs kui selle naabruses võib leida arvukalt Jizô ja Kannoni kujusid. Mõningaid neist peetakse eriti väekateks kindlate haiguste ravimisel. Emmei-Jizô, kelle kuju asub Shingû läänepoolses Jizô saalis, usutakse olevat kõige tõhusam silmahaiguste ja kõhuhädade ravija. Kosodate-Jizô, kelle kuju asub idapoolses Jizô saalis, usutakse ravivat haigeid lapsi, nagu ka Sainenji Kudara-Kannon ja Hitomaru-jinjas asuv šintoistliku jumaluse Hitomaru-hime kuju.³³

Läänepoolses Jizô saalis asuv Fudô aitab kõhuhädade vastu ja Ryûjin igat liiki valu vastu. Spetsiifilistest funktsioonidest on šintoistlik jumalus Awashima, kelle kompetentsi kuuluvad naistehaigused, kuigi teda usutakse suutvat ravida teisigi tõbesid, nagu silmahaigusi nii meestel kui naistel.³⁴ Veelgi kitsamalt on spetsialiseerunud Yôji-Kannon, kes “ravib” öösiti nutvaid lapsi.

Väljaspool Shingût, kuid siiski küla läheduses on templeid ja pühamuid, mida külastatakse, et paraneda sellistest haigustest nagu kõrva-, silma-, jala- ja käehädad, alkoholism ning kurku kinni jäänud kalaluud. Kui üks katse ebaõnnestub, proovivad inimesed teiste jumaluste võimeid, sageli proovitakse järjekorras mitmete üleloomulike olendite abi. Patsientidele pole oluline niivõrd see, kas tegemist on pühamu või templiga, kuivõrd selle toime. See suhtumine on ilmne näiteks viljatuse puhul, mida sageli peetakse mõne eostumist takistava vaimu põhjustatud "haiguseks". Paljud abielupaarid on sageli väga lühikese perioodi jooksul teinud erinevatesse usuasutustesse rea külaskäike, sooritades samal ajal kodus arvukalt mälestusteenistusi ja puhastusriitusi. Kui meediumi esialgsed juhtnöörid ei too kaasa soovitud rasedust, annab ta sageli uusi juhiseid, mille on ilmutanud teised vaimud. Tema meediumireputatsioon ei löö eriti kõikuma, kuna usutakse, et samaaegselt võivad tegutseda mitmed vaimud ja neid kõiki tuleb paranemise nimel rahuldada.

KOKKUVÕTE

Käsitlesin erinevaid vaime, keda shingulased usuvad tervist mõjustavat. Suurest hulgast vaimudest võib igaüks põhjustada arvukalt haigusi. Enamjaolt kujutavad inimesed selgesti, kas jumalus on budistlikku või šintoistlikku algupära ja sageli on võimalik kindlaks teha, kas süüdi olev vaim on "budistlik jumalus", "esivanem", šintoistlik *kami*, surnud looma hing vms.

Üksikuid jumalusi on siiski raske määratleda. Köögi- ja koldejumalusele Kôjinile loetakse nii šintoistlikke palveid (*norito*) kui ka budistlikke suutraid (eriti *Hanrya-shingyôd*). Sama kehtib Fudô kohta, kes on tulejumalus ja askeetsipraktika kaitsja, veejumaluse Suijini kohta ja seitsme õnnjumala kohta. Ühes Jizô saalis asub ka Ryûjin'i, draakonikuninga kuju, kellele on pühendatud Isozaki-jinjas peetav kalurite šintoistlik rahvapidu. Kuigi jumalustel on tavaliselt erinevad eelistused, mis puudutavad nende kummardamise viisi (näiteks šintoistlike jumaluste ees plaksutatakse käsi ja budistlike jaoks süüdatakse lõhnaaineid), on palju juhtumeid, kus pole võimalik selget vahet teha.

Paljudel juhtudel ei tea isegi rituaalispetsialist, millise vaevava vaimuga on tegemist. Seepärast võib väita, et enamikule inimestest on tähtsusetu, kas vaimu loetakse budistlikuks või šintoistlikuks. Kohalikele inimestele - sealhulgas meediumidele - on oluline sõnumi saamine, mis ütleks, miks on süüdlasest vaimul vaja inimestega haiguse läbi suhelda (sest just nii mõistetakse haigust) ja mida teha, et seda vajadust kõrvaldada.

Tõlkis Ülo Valk

Kirjandus ja kommentaarid

1. Ohnuki-Tierney, E. *Illness and Culture in Contemporary Japan. An Anthropological View*. Cambridge, 1984, p 9.

2. Shingû on väike küla umbes 850 elanikuga, kes elavad 250 majapidamises. Algselt kalurite ja kaupmeeste küla, on see hiljuti muutunud “magamistoaks” naabruses asuvalle Fukuoka linnale, kus elab üle miljoni inimese. Jalutuskäigul ümber Shingû võib näha mitmeid usulisi objekte. Kõige aukartustäratavam on Sainenji budistlik tempel, mis asub küla lääneosas. peaaegu niisama aukartustäratav on idaosas asuv Isozaki-jinja šintoistlik pühamu. 1976. aastal kuulus vähemalt 63% peredest Sainenji kogudusse (*danka*), mis kuulub Puhta Maa sekti Seizani harru ja 65% toetasid Isozaki-jinjat, olles selle *ujikod* (vt lähemalt Kalland, A. Shingu. *A Study of a Japanese Fishing Community*. Scandinavian Institute of Asian Studies Monograph Series No. 44. London, 1981, p 57). Suures osas toetasid samad pered mõlemaid pühamuid, järgides nii jaapani üldist tava. Need, kes pole Sainenji koguduse liikmed, kuuluvad arvatavasti teistesse budistlikesse sektidesse, millest märkimisväärseim on Sôkagakkai, ja mõnda teise uude usundisse, millest olulisem on Konkôkyô. Enamik neid, kes ei toeta Isozaki-jinjat, ei toeta ühtegi pühamut. Enamikust Shingû kodudest leiame budistliku esivanemate-altari ja kaks šintoistlikku altarit; üks Shingû kaitsejumalusele Ujjigami ja teine kõõgi- ja koldejumalusele Kôjinile. Selle uurimuse jaoks on ehk veelgi tähtsamad kaks väikest ehitust, kus kummardatakse bodhisattva Jizôd. Kolmas ehitus on pühendatud bodhisattva Kannonile ja neljas ehitus šintoistlikule jumalusele Awashimale. Lõpuks asub väiksemas hoones budistliku pühaku Kôbô Daishi kuju. Kannoni ja Kôbô Daishi hooned paiknevad templi naabruses. Isozaki-jinja õues on mitmeid väikseid pühamuid (pühendatud Ebisule, Kôjinile, Tenjinile, Inarile, Sumijoshile) ja ka viljakuse kivi, mida usutakse viljatuid naisi rasedaks tegevat. Peale selle on kõikjal Shingûs arvukalt pühi kive, mis on pühendatud erinevatele jumalustele ja üks neist sai 1989. aastal iseseisvate õigustega pühamuks. Väljaspool küla piire on Konkôkyô kirik ja Kentokuji tempel, mis kuulub Nakayama-Shingoshôshô uuele budistlikule sektile.

3. Mõningaid usutoiminguid sooritatakse kogukonna piirides, budistlikus templis, šintoistlikus pühamus, väikestes kultusesaalides või usulise tähendusega kivide ees. Teisi sooritatakse tuntumates pühamutes, mis sageli asuvad kodust kaugel.

4. Offner, C. B., van Straelen, H. *Modern Japanese Religions*. New York, 1963; Davis, W. *Dojo. Magic and Exorcism in Modern Japan*. Stanford, 1980; Hardacre, H. *The transformation of healing in the Japanese new religions*. In: *History of Religions* 21 (4). 1982, pp 305-320; Hardacre, H. *Lay Buddhism in Contemporary Japan*. Reiyukai Kyodan. Princeton, 1984; Hardacre, H. *Kurozumikyo and the New Religions of Japan*. Princeton, 1986.

5. Hardacre, H. *The transformation of healing in the Japanese new religions*. In: *History of Religions* 21 (4). 1982, p 307.

6. Ohnuki-Tierney, kes on pisikutele pühendanud peatüki raamatus “Haigus ja kultuur tänapäeva Jaapanis”, asetab need ruumilisse konteksti. Pisikud eksisteerivad “välismaailmas”, mis seostub mustusega. “Väline” kujutab endast alati ähvardust puhtale “sisemaailmale” ja tervis on seega lähedalt seotud mustuse ja puhtuse, nagu ka puhtuse ja saastatuse kontseptsiooniga (vt viide 4, 1984, lk 21-22).

7. Selle lähenemise põhjuseks on jaapanlik kalduvus võrdsustada elementi tervikuga, milles see element esineb. See metonümisatsioon esineb ka tervishoius nii, et üks element *ki* asendab tervikut. Seetõttu on mõned uued usundid kaasaegse meditsiini täiesti kõrvale heitnud väites, et kõiki haigusi põhjustavad ainult vaimsed tegurid. Metonümisatsiooniga on seotud teinegi lähedane probleem. Näiteks füüsilist puuet võib kergesti võtta inimese isiksuse ja moraalsete omaduste avaldusena (vt n Kawai, H. Egalitarianism in Japanese education. Japan Echo, 11 (4), 1975). Haigus tähendab meele ebapuhtust ja seega ebamoraalsust. Seetõttu ühe käsitluse järgi häbimärgistatakse Jaapanis erinevate gruppide, näiteks aatomipommide- ja -saastatuseohvreid.

8. Selles artiklis kasutan ma sõna “vaim” üldterminina kõigi üleloomulike jõudude, nii šintoistlike kui budistlike jumaluste, esivanemate, tontide jne kohta.

9. Blacker, C. The Catalpa Bow - A Study of Shamanistic Practices in Japan. London, 1975.

10. Terminit “esivanem” (*senzô*) ei tule mõista kitsalt, vaid kui oma pere surnud liiget, sõltumata suhtelisest vanusest ja tegelikust sugulussuhtest. (Vt Smith, R. J. Ancestor Worship in Contemporary Japan. Stanford, 1974, arutlus esivanemate kohta.)

11. Hardacre, H. Lay Buddhism in Contemporary Japan. Reiyukai Kyodan. Princeton, 1984, p 180. Ka Mahikaris ja Tenshō-kōtai-jingūkyōs käsitatakse esivanemaid ses suhtes äärmiselt tähtsatena (Davis, W. Dojo. Magic and Exorcism in Modern Japan. Stanford, 1980; Lebra, T. S. Ancestral influence on the suffering of descendants in a Japanese cult. In: Newell, W. H. (ed.) Ancestor. Hague, 1974). See ei lange kokku Yoshida (Yoshida, T. Nihon no tsukimono: shakai jinruigakuteki kosatsu. Tokyo, 1978) seisukohaga, mida jagab Smith (Smith, R. J. Ancestor Worship in Contemporary Japan. Stanford, 1974, pp 123-125), kes väidab, et esivanemad karistavad omaenda järglasi harva. Kui veelgi kasvab tendents näha õnnetusi esivanemate poolt põhjustatuna - ja on märke, et see võib nii olla - on tulevikus tähtis uurimisvaldkond jälgida seda suhtemuutust kuni Jaapani muutuva perekonnastruktuurini välja.

12. Üldinformatsiooni *mizuko* fenomeni kohta vt Brooks, A. P. Mizuko kuyo and Japanese Buddhism. In: Japanese Journal of Religious Studies, 8 (3-4). 1981, pp 119-147, Hoshino, E., Takeda, D. Indebtedness and comfort: The undercurrents of *mizuko kuyo* in contemporary Japan. In: Japanese Journal of Religious Studies, 14 (4). 1987, pp 305-320 ning Smith, B. Buddhism and abortion in contemporary Japan: *Mizuko kuyo* and the confrontation with death. In: Japanese Journal of Religious Studies, 15 (1). 1988, pp 3-24. Kuigi *mizuko* mälestusteenistused võivad olla hiline nähtus, meenutavad nad Tokugawa perioodil (1603-1868) vaalafeetustele peetuid, mida sooritati selleks, et vabastada sündimata vaala hing nii, et ta võiks uuesti sündida ja elada täisväärtuslikku elu vaalana.

13. Smith, B. Buddhism and abortion in contemporary Japan: *Mizuko kuyo* and the confrontation with death. In: Japanese Journal of Religious Studies, 15(1): p 18.

14. On ka teisi jumalusi, nagu Kōshin alias Sarutahiko ja Kōjin, kes valvavad kõiki kogukonna sissepääse.

15. Sageli usutakse, et rändavad vaimud võivad erilise tõenäosusega võtta oma valdusse usulise kalduvusega inimesi, kuna sellised inimesed on enam alati nende appi-

karjeid kuulma. Teisest küljest võib öelda ka, et usklikel on enam kalduvust tõlgendada peavalusid ja teisi haigusi rändavate või teiste rahutute vaimude põhjustatuks.

16. Kalureid kimbutavad tihti merre uppunute vaimud. Paljudes kohtades usutakse siiski, et sellise laiba eest hoolitsemine ja ta õigeaks matmiseks kaldale toomine tagab suuri kalasaake (Yoshida, T. The stranger as god: The place of the outsider in Japanese folk religion. In: Ethnology. 1981, nr 20 (2), pp 87-99), seda uskumust tuntakse ka Shingûs. Sellise laiba päästmise ebaõnnestumine võib teisest küljest õnnetuse põhjustada. Hiljuti läks üks kalur Shingû naabrusest Natast pärast sellist ebaõnnestumist hulluks.

17. Mitmed informandid ei tahtnud *muenbotoket* sel põhjusel aidata. "Teise isiku esivanemast on võimatu lahti saada", kurtis üks informant.

18. Vt viide 12, Hoshino, E., Takeda, D.

19. Üks tüüpiline juhus esines Shingû linnas mõne aasta eest, kui mees tappis rebase. Veidi hiljem läks ta tütar hulluks. Ta viidi meediumi juurde, kes diagnoosis ruttu põhjusena seestumuse rebasest. Kui isa lubas rebasele, et annab tema kahele kutsikale piima, jättis rebane tüdruku rahule ja too muutus normaalseks.

20. Tähtsaim erand on Shingûs Konkôkyô usklikud, kelle võib olla Konkôkyô altar (*saidan*), kus asuvad esivanemate kujud (*mitama*). Enamik neist usklikest on ühtaegu Sainenji koguduse liikmed, kes hoiavad oma esivanemate tarvis ka budistlikku altarit. Teise erandi moodustavad šintoistliku preestri esivanemad. Kuni Meiji ajastu (1868-1912) alguseni, kui riigivõimud budismi ja šintoismi eraldasid, maeti surnud pereliikmed siiski tavaliselt budistlikul viisil ja neid koheldi budistlike esivanematena. Praegu maetakse neid šintoistlikult, ehkki perekonna haud asub ikka Sainenjiga külgeval külakalmistul.

21. Jaapanipärastest haigustekujutelmadest selgub, et lisaks tervele eluviisile võib haigestumise vältimiseks paljugi ette võtta. Et kindlustada tulevikus pidevat jumalikkude abi, viiakse läbi arvukalt pidustusi ja teisi rituaale, millele paljud järgivad omistavad maagilist jõudu, ja tuleb näha suurt vaeva, et ühtegi vaimu mitte pahandada. Pealegi kasutatakse laialdaselt taigasid (*ofuda*) ja amulette (*omamori*) ning populaarne on ennustajatega nõupidamine. Võimalik on ka aktiivselt kaitsevaimude toetust otsida, astudes vastastikustesse suhetesse. Lõpuks võib omada kaitsevõimet haiguste ja teiste õnnetuste vastu, tugevdades end vaimsete harjutuste teel. Siinkohal on kõiki haiguste vältimise mooduseid võimatu käsitleda. Mõningaid puudutatakse siiski ravitoimingute vaatlusel ja ma loodan teiste juurde edaspidi tagasi tulla. Shingûs iga 18 aasta järel peetava keskse šintoistliku pidustuse analüüsi vt Kalland, A. Japanese Shinto Parade: Does it 'say' anything, and if so, what?. In: Paper presented at the 5th Japan Anthropological Workshop, Leiden, 1990.

22. Kuulsaim palverännak, millest shingulased osa võtavad, on Shikoku ringkäik, mis hõlmab 88 templit ja pühamut. Kodule lähemale jääb Sasanguri palverännak, mis on Shikoku väiksem koopia. Sasangurisse pääseb Shingûst hõlpsasti ja paljud suunduvad igal kuul selle piirkonna templitesse. On ka paikkondlikke palverännakuid, millest üks hõlmab Jizô ja Kannoni kultusesaali kohapeal Shingûs. Vt Readeri uurimust (Reader, J. Miniaturization and proliferation: A study of small-scale pilgrimages in Japan. In: Studies in Central and East Asian Religions. 1988, nr 1, pp 50-66) selliste paikkondlike palverännakute kohta.

23. Nii Sainenjis kui Isozaki-jinjas on sajandite jooksul olnud alalised preestrid, kes sooritavad rituaale küla ja selle asukate kaitsmiseks, aga ei tegutse meediumidena, kuna ükski neist pole *gyôja* ja seega ei suuda nad vaimudega nõutud viisil suhelda. Kuni XIX sajandi lõpuni oli Shingûs *yamabushide* pere, kes olid abielus askeetpreestrid ja kuulusid sünkretistlikku Shugendô liikumisse. Nad "sooritasid lihtnimeste tarvis igat liiki maagilis-religioosseid teenistusi" (Earhart, H. B. A Religious Study of the Mount Haguro Sect of Shugendô. Tokyo, 1970, p 172). Nende teenistuste hulgas oli ennustamine ja eksortsism. Vastandina *yamabushile*, kes oli läbi teinud pika usulise treeningu, oli *kitôshi* tavaline külaelanik, kes suutis palvetega ravida. Pealegi tulid budistliku Tendai seksti pimedad preestrid (koha peal *zatôks* kutsutud, kuid õigema nimetusega *môshô*) pidevalt kogukonda, et sooritada Kôjini altarite ees riitusi.

24. Noorem meedium Noriko (fiktiivne nimi) on umbes 50 aastat vana ja tal on kodus oma altar, ent 20 aastat vanem Kiku toob oma patsiendid läänepoolsesse Jizô saali. Nende vahel on ka konkurentsi, mida pisut leevendab tõik, et Noriko ema kuulub Kiku gruppi. Kiku on endiselt kindla võimu juures ja peab Jizô kultusesaali enam või vähem eraomandiks ja oma treeningupaigaks (*gyôfba*). Igal kuul viib ta oma grupi teised naised palvetades Jizô juurde tema erilisel mälestuspäeval *meinichil*. Noorem meedium seisab neist toimingutest pisut kõrval.

25. Turner, V. On the Edge of the Bush - Anthropology as Experience. Tucson, 1985, p 41.

26. Sato, N. The initiation of the religious specialists *kamisan*: A few observations. In: Japanese Journal of Religious Studies 1981, nr 8 (3-4), pp 149-186.

27. Kikul on erilised suhted Jizô ja Inariga. Jizô kasutab Inarit uurijana ja ta annab Inari uurimistulemused Kikule üle. Inari uurib asju samuti Kannoni jaoks ja teenib ka esivanemaid. Seega teenivad Jizô ja Inari mõlemad Kikut sõnumitoojana. Teisest küljest on Norikol lähedane suhe Kannoniga, aga ta väidab end suutvat kuulda igat liiki vaimude häält.

28. Vt viide 1, pp 123-166.

29. Mizobe, R. Gendai jûin to gensei riyaku. In: Nihon Bukkyo Kenkyukai (ed.) *Nihon shukyo no gensei riyaku*. Tokyo, 1970.

30. Itoh, M. Shinko seikatsu. In: Umehao, T. (ed) *Nihonjin no seikatsu*. Koza Hikaku Bunka. Vol 4. Tokyo, 1976.

31. Siit lähtudes väidab ta, et kõik jaapani üleloomulikud olendid "on kujundatud ühe aluseks oleva sümboolse struktuuri terminites." St ükskõik kas nad on šintoismi või taoismi jumalused või budad, tuleneb nende sümboolne tähendus struktuuri tasandil sümboolsest opositsioonist *puhtus-ebapuhtus; keskne-perifeerne* (pp 165-166). Seega on üllatav, et ta lõpetab ebamääraselt: "minu tõlgendus on vaid üks paljudest võimalikest jaapani usundite vaatlemise viisidest, mis võivad olla mõnes osas sulandunud ja teistes paljukihilised" (op cit, p 166).

32. See kivi asub küla ja ranna vahel ja kaua kattis seda rohi. Kui ma 1988. aastal Shingûsse saabusin, oli maapind puhastatud ja kivi oli asetatud korralikule betoneeritud alusele. 1989. aasta välitööde ajal lisati pühamuvärv (*torii*) koos sildiga "Hama-nomiya" (rannapühamu). Kivi juurde oli kujunenud usklike grupp, algselt oli see kivi olnud seitsme jumaluse laev (*shintai*), kellest üks oli "ära langenud." Grupi liikmete seas on kaks naist, kes kuuluvad uude Konkôkyô usku, puusepp, kes on hästi kursis

esoteerilise budismiga, viimase šintoistliku festivali auesimees (festival, mida peetakse Isozaki-jinjas iga 18 aasta tagant) ja tema naine, kes on Noriko usklikte grupi liige.

33. Hitomaru-hime oli noor neiu, kes rändas XIII sajandil Shingûsse oma pagendatud isa otsima. Ta haigestus ja suri ning kummardama hakati teda umbes 400-500 aastat hiljem.

34. Awashima jaoks on saal, kus tema kohalolu sümboliseerib peegel, mis on tüüpiline šintoistlik sümbol. See ehitis asub idapoolse Jizô saali kõrval ja mõlema eest hoolitseb sama inimgrupp. Tokugawa perioodil hoolitses Awashima ja Jizô eest alaline *yamabushi*. Usklikel on kombeks pakkuda nii Awashimale kui kõrvalasuvale Jizôle väikseid pühendusjoonistusi, mis kujutavad haigeid kehaosi. Nende kahe ehitise siseseinad on kaetud samasuguste maalingutega, nagu ka pühendusjoonistustega, mis on annetatud tänuks paranemise eest. Selle jumaluse uus kultusesaal on ehitatud Kentokuji templiaeda, kus jumalust sümboliseerib nukk.

OBIUGRILASTE RIITUSTEGA SEOTUD PILLID

Agnezs Kerezsi. Ungari, Budapest

Handid ja mansid ehk obiugrilased elavad meist (st ungarlastest - tlk) kõige kaugemal, kuid on keele poolest meie lähimad sugulased. Obiugrilaste religioon põhineb animismil so usul headesse ja kurjadesse vaimudesse, kes elavad kõikjal maailmas. Samuti on seal levinud totemismiga seotud uskumused. Pori fraatria liikmed austasid karu kui totem-esivanemat. Austuse väljendamiseks pidasid nad karupeesid, mille kaudu kandusid suulises traditsioonis edasi rahvaetendused ja rituaalsed laulud, säilides algupärasel kujul. Nende uskumused on iseloomulikud püügimajandusele: siia kuuluvad kalapüügi ja jahipidamisega seotud vete- ja metshaldjate kultus (neile ohverdati enne jahihooaega või pärast edukat retke),¹ samuti pühade puude kultus ja šamanism. Me ei sea eesmärgiks ülevaate andmist obiugrilaste rahvausundi süsteemist, vaid tegeleme ainult selle valdkonnaga, kus riituste käigus kasutati rahvapille. Obiugrilaste riitustes etendasid väga tähtsat ja mitmepalgelist osa šamaanid, kes kasutasid seal ka rahvapille. Šamaanide peamisi ülesandeid võime klassifitseerida järgmiselt:

1) Kultusehoonete valvamine, ühiste ohverdamistalituste juhtimine (st jumaluse kohalekutsumine laulmisega), vaimudele toodud püha looma tapmine ja tükeldamine;

2) haigete inimeste ravimine, haiguse põhjuste ja haigust põhjustanud vaimude tahte väljaselgitamine;

3) ennustamine ja ettekuulutamine, eelkõige majandusliku edu ettekuulutamine.